

**ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΙΑΣ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΑΝΟΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΣΕΩΝ**

Βλασίου Ι. Φειδᾶ
Ομ. Καθηγητοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν

1. Αἱ διαφωνίαι ρώσων θεολόγων εἰς τὴν ἔρμηνείαν τῶν σχετικῶν πηγῶν

Ὁ ρώσος ἀρχιμανδρίτης **Θεόγνωστος Πούσκωφ** εἰς σύντομον ἄρθρον του, ὑπὸ τὸν ἐκτενῆ τίτλο «Τὸ ζήτημα τῶν ὀρίων δικαιοδοσίας τοῦ Πατριάρχου Μόσχας, συμφώνως πρὸς τὴν Πράξιν τῆς Συνόδου τῶν Πατριαρχῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (1593) καὶ τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Διονυσίου Δ' (1686), ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Κανόνος 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου», ἀντέκρουσε τὴν μελέτην τοῦ ἐπίσης ρώσου δρος Θεολογίας **π. Μιχαήλ Ζελτώφ** ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἱστορικά καὶ κανονικά τεκμήρια τῆς ἐνότητος τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας*». Ἡ μελέτη αὕτη, καίτοι ἐπεκεντρώθη μόνον εἰς τὴν Πράξιν τῆς Μεγάλης Συνόδου Κων-πόλεως (1593) καὶ εἰς τὴν *Συνοδικὴν Πράξιν* τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Δ' (1686), ἐν τούτοις ἐχρησιμοποιήθη ἀφελῶς ὑπὸ τῶν θεολογικῶν συμβούλων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ὡς ἡ μόνη κύρια πηγή ἐπιχειρημάτων διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν προφανῶς ἀντικανονικῶν ἀξιώσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἐπὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, εἰς βάρος μάλιστα τῶν ἀδιαμφισβητήτων κανονικῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ ἰδιάζουσα ὁμως σπουδαιότης τοῦ συγκεκριμένου ἀρθρου τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ συνδέεται πρὸς τὴν συστηματικὴν καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀξιοποίησιν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸ συγκεκριμένον θέμα πηγαίου ὕλικου, ἤτοι διὰ τὸ ἐκκλησιαστικόν καθεστῶς τῆς Μητροπόλεως Κιέβου κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐκ τοῦ πολυτίμου «*Ἀρχείου τῆς Νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας*» (σελ. 184-339), τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτει πλήρως τὰ προφανῶς ἀνιστόρητα καὶ παντελῶς ἀβάσιμα πλασματικά «τεκμήρια» τοῦ π. Μ. Ζελτώφ. Ἄλλωστε, τὰ «τεκμήρια» αὐτὰ ἀπεδοκιμάσθησαν καὶ ὑπὸ τῆς ἐιδικῆς ρωσίδος ἐρευνητρίας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος *Βέρας Τσεντσόβα*

τόσον διά τήν ἀυθαίρετον καί ἀπαράδεκτον παραποίησην τῶν ἐπιστημονικῶν συμπερασμάτων αὐτῆς, ὅσον καί διά τήν προτεινομένην ὑπ'αὐτοῦ ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν τῶν σχετικῶν τεκμηρίων τῶν κειμένων.

Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, ὁ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ ὀρθῶς ἀπέρριψε τήν σαφῶς ἐσφαλμένην, ἀντιφατικήν καί πλασματικήν ὑπόθεσιν τοῦ π. Μ. Ζελτώφ, ὅτι δῆθεν «ἡ Συνοδική Πράξις τοῦ 1593 ὄχι μόνον δέν προϋπέθετε τήν ὕπαρξιν δύο Μητροπόλεων πάσης Ρωσσίας, ἀλλά καί παρεῖχεν εἰς τόν Τσάρον τῆς Ρωσσίας καί εἰς τόν Πατριάρχην Μόσχας ὅλα τά μέσα διά νά λύσουν τό πρόβλημα τῆς ὑφισταμένης τότε δυτικῆς ρωσικῆς Μητροπόλεως». Ἡ ἀντίκρουσις τῆς προφανῶς ἀντιφατικῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἦτο εὐχερῆς, διότι κατά τούς ΙΣΤ' καί ΙΖ' αἰῶνας ἡ σύγχρονος Οὐκρανία, ἡ Λευκορωσσία καί ἡ Λιθουανία ἀνήκον εἰς τήν Πολωνίαν, διό καί δέν ἦτο δυνατόν νά ὑπαχθοῦν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰς τήν ἐχθρικήν «τσαρικήν ἐξουσίαν» τοῦ «Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας καί τῶν ὑπερβορείων μερῶν». Εὐχερέστερα ὅμως ἦτο διά τόν ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ ἡ ἀντίκρουσις καί τῆς ἄλλης προδήλως ἀυθαιρέτου καί σαφῶς πλασματικῆς ὑποθέσεως τοῦ π. Μ. Ζελτώφ, ἥτοι ὅτι δῆθεν διά τοῦ ἐδαφικοῦ ὅρου «ὑπερβορείων μερῶν» νοοῦνται ὅλαι αἱ βορείως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὐρισκόμεναι χῶραι καί ὄχι μόνον αἱ εὐρισκόμεναι βορείως τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας». Προφανῶς, διά τῆς ἀυθαιρέτου αὐτῆς ὑποθέσεως θά ἡδύνατο οἰοσδήποτε νά ὑποστηρίξη ὅτι θά ἔδει νά περιέλθουν εἰς τήν τσαρικήν ἐξουσίαν ὄχι μόνον ἡ Οὐκρανία, ἀλλά καί ὅλαι αἱ βορείως τῆς Κων-πόλεως εὐρισκόμεναι χῶραι τῆς Βουλγαρίας, τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Γεωργίας κ.ἄ., τοῦθ' ὅπερ εἶναι καί καθ' ὑπόθεσιν ὄχι μόνον ἀδιανόητον, ἀλλά καί σαφῶς οὐτοπικόν.

Βεβαίως, αἱ ἀνωτέρω εὐλογοί καί ἀναγκαῖαι εἰσαγωγικάι παρατηρήσεις, κρίσεις καί διευκρινήσεις τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ εἰς τάς ἀφελεῖς ὑποθέσεις τοῦ π. Μ. Ζελτώφ εἶναι ἀυτονόητοι ὄχι μόνον ὡς πρός τά ἐδαφικά ὅρια τοῦ «Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας καί τῶν ὑπερβορείων μερῶν», ἀλλά καί ὡς πρός τήν σχέσιν τῶν ὀρίων τοῦ «Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας» πρός τά καθοριζόμενα διά τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῶν Μειζόνων Συνόδων τῆς Κων-πόλεως (1590, 1593) ὅρια τῆς κανονικῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας. Αἱ κριτικάι ὅμως αὐταῖ παρατηρήσεις ὑπεστηρίχθησαν ἀντικειμενικῶς ὑπό τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ

διά τῆς ἐπικλήσεως τῶν πολλῶν καί πολύ σημαντικῶν πληροφοριῶν ἐκ τοῦ πλουσίου «*Ἀρχείου τῆς Νοτιοδυτικῆς Ρωσσίας*» διά τά σχετικά γεγονότα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, εἰδικώτερον δέ τόσον διά τό ἐκκλησιαστικόν καθεστώς, ὅσον καί διά τήν μεγάλην ἔκτασιν τῆς «*Μητροπόλεως Κιέβου καί πάσης Ρωσσίας*» κατά τόν ΙΖ' αἰῶνα.

Οὕτω, τό ἀναφερόμενον ὡς πρῶτον σχετικόν ἐπίσημον ἔγγραφον εἶναι ἡ *Ἐπιστολή τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους (1608-44), ἐνεργοῦντος ὡς Ἐξάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πρὸς τόν ὑπ'αὐτοῦ χειροτονηθέντα Μητροπολίτην Κιέβου, Γαλικίας καί πάσης Μικρᾶς Ρωσσίας Ἰώβ Μπορέτσκι (1620)*. Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων εἶχεν ἀποσταλῆ ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἤδη διαλελυμένης ὑπό τῶν βασιλέων τῆς Πολωνίας ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας εἰς τήν ἀχανῆ δικαιοδοσίαν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου. Εἰς τήν Ἐπιστολήν αὐτήν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἀπηυθύνετο πρὸς πάντας τοὺς ἐξέχοντας ἐκκλησιαστικούς καί πολιτικούς ἡγέτας τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας, τοῦ Βασιλείου τῆς Πολωνίας, τοῦ Μεγάλου Δουκάτου τῆς Λιθουανίας, τῆς Λευκῆς Ρωσσίας καί εἰς ὅλα τά ὑπό τήν πολωνικὴν κυριαρχίαν ἄλλα κράτη καί δουκάτα, ὡς ἐπίσης καί πρὸς πάντας τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανούς τῆς ἱερᾶς Ἀνατολικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι πρὸς τὰ πιστά τέκνα τοῦ Παναγιωτάτου Θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (*Ἀρχεῖον.*, σελ. 184-191).

Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, τόσον ὁ χειροτονηθεὶς ὑπό τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Μητροπολίτης Κιέβου *Πέτρος Μογίλας (1633-47)*, ὅσον καί ὁ διάδοχος αὐτοῦ εἰς τήν Μητρόπολιν *Σίλβεστρος Κόσσωφ* ἐπέμειναν εἰς τήν κανονικὴν σχέσιν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου μετὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐνῶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Διονύσιος Μπολομπάν* ἠρνήθη νά χειροτονηθῆ ὑπό τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Πατριαρχείου *Μόσχας Πιτιρίμ*, ὁ ὁποῖος ἐχειροτόνησεν αὐθαιρέτως καί ἀντικανονικῶς τόν ἐπίσκοπον *Μοτισλάβ Μάξιμον Φιλιμόνωφ (1661)*, ὑπό τό ὄνομα τοῦ *Μεθοδίου*, ὡς Μητροπολίτην Κιέβου. Βεβαίως, ὁ *Μεθόδιος* δέν ἀνεγνωρίσθη ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διό καί ὁ Μητροπολίτης Κιέβου *Διονύσιος* ἐχειροτόνησεν εἰς τήν ἐπισκοπὴν *Μοτισλάβ* τόν *Ἰωσήφ Τσουκάλσκυ*, ὁ ὁποῖος καί τόν διεδέχθη τελικῶς εἰς τήν Μητρόπολιν Κιέβου (1668). Συνεπῶς, ὑπῆρχον συγχρόνως δύο Μητροπολίται τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, διό καί ὁ κανονικός Μητροπολίτης *Ἰωσήφ (1668-75)* καθήρσε τόν *Μεθόδιον*, καίτοι αὐτός εἶχε γίνε

δεκτός εις τάς υπό ρωσικήν κυριαρχίαν ἀνατολικάς ἐπαρχίας τῆς Οὐκρανίας, ἀνέθεσε δέ τήν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν εις τόν ἐπίσκοπον Τσερνιγκώφ Λάζαρον Μπαράνοβιτς (Β. Ι. Φειδᾶ, Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ρωσσίας, Ἀθήναι 2011⁶, 332 ἐξ.).

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωσήφ Τσουνκάλσκυ ἦτο, κατά τόν διαπρεπῆ ρῶσσον ἱστορικόν Σ. Σολοβιώφ (Ἱστορία τῆς Ρωσσίας, 7, σελ. 361), ὁ τελευταῖος ἐγκριθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Μητροπολίτης Κιέβου ὡς Ἐξαρχος τοῦ Πατριάρχου Κων-πόλεως εις τὴν Μικρὰν Ρωσίαν, τὴν Πολωνίαν, τὴν Λιθουανίαν κ.ἄ., καίτοι τό Κιέβον εἶχεν ἤδη προσαρτηθῆ εις τό Βασίλειον τῆς Μεγάλης Ρωσσίας (1654). Εἶναι ὅμως πολὺ χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Μητροπολίτης Ἰωσήφ ἠτιολόγησε τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἀντικανονικῶς χειροτονηθέντος Μεθοδίου ὡς Μητροπολίτου Κιέβου, ἀφ' ἑνός μὲν διότι δέν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀφ' ἑτέρου δέ διότι ἐκρίθη «ἀνάξιος νά εἶναι ἐπίσκοπος, ἐπειδὴ ἐχειροτονήθη ἀπὸ τόν Πατριάρχη Μόσχας». Οὕτω, μετὰ τόν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Ἰωσήφ (1675), τοποτηρητῆς τῆς ὅλης Μητροπόλεως Κιέβου ἐγένετο ὁ γηραιὸς ἀρχιεπίσκοπος Τσερνιγκώφ Λάζαρος Μπαράνοβιτς (1675-1685), διό καί ὁ καλῶς πληροφορημένος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἐνημέρωσε σχετικῶς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχη καί ἐζήτησε (1678) τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν Ἐξάρχου εις τὴν Μικρὰν Ρωσίαν, τὴν Πολωνίαν καί τὴν Λιθουανίαν (Ἀρχεῖον., σελ. 213).

Αἱ ἄκριτοι ὅμως ἀξιώσεις τοῦ φιλοδόξου Πατριάρχου Μόσχας Ἰωακείμ (1674-90) ἐξεδηλώθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ τὴν συγκεκριμένῃ μορφῇ τῆς δῆθεν μερίμνης διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, διό καί ἀπέστειλεν σχετικὴν Ἐπιστολὴν (1683) πρὸς τόν Ἐτμάνον τῶν Κοζάκων τῆς Κριμαίας Σαμοϊλοβιτς, προστάτην τῶν Ὀρθοδόξων τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ἔναντι τῶν συνεχῶν πιέσεων τῶν βασιλέων τόσο τῆς Πολωνίας, ὅσον καί τῆς Μεγάλης Ρωσσίας. Εἰς τὴν Ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Πατριάρχης Μόσχας ἐζήτηι ἀπὸ τόν Ἐτμάνον Σαμοϊλοβιτς νά ὑποστηρίξῃ τὴν καθιερωμένην διαδικασίαν ἐκλογῆς ὑπὸ τῆς Κληρικολαϊκῆς συνελύσεως τῆς Μητροπόλεως Κιέβου τοῦ νέου Μητροπολίτου μετὰ τόν θάνατον τοῦ Ἰωσήφ (1675), διότι ἦτο ἀναγκαία διὰ τὴν ποιμαντικὴν στήριξιν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εις τὴν Μικρὰν Ρωσίαν, τὴν Πολωνίαν καί τὴν Λιθουανίαν, χωρὶς ὅμως οἰονδήποτε ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ὑπαινιγμὸν περὶ δικαιοδοσιακῶν δικαιωμάτων ἢ ἀξιώσεων. Πᾶν τουναντίον, ὁ Πατριάρχης Μόσχας

ἀνεγνώριζε ρητῶς, ὅτι «ὑπό τήν ἄποψιν τῆς πνευματικῆς διοικήσεως ἡ ἐπαρχία αὕτη (=Μητρόπολις Κιέβου) ὑπήγετο πάντοτε εἰς τόν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως», διό καί ἐδικαιολόγει τήν ἀνάμειξιν αὐτοῦ ἀπλῶς ὡς μίαν «ὀρθήν καί νόμιμον βοήθειαν» πρὸς τοὺς ἀντιμετωπίζοντας σοβαράς δυσκολίας ἐμπεριστάτους ὀρθοδόξους τῆς Μητροπόλεως Κιέβου (Ἀρχεῖον., σελ. 218-225).

Βεβαίως, οἱ Τσάροι τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας Ἰβάν καί Πέτρος ἔθετον σαφέστερον τό αἶτημα αὐτῶν διά τό συγκεκριμένον ζήτημα περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εἰς τήν ἀποσταλεῖσαν πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Ἰάκωβον Ἐπιστολήν (1684). Εἰς τήν Ἐπιστολήν αὐτήν ἀφ' ἐνός μὲν ἐτόνιζον ὅτι ὁ πατήρ αὐτῶν Τσάρος Ἀλέξιος «ἐνέταξεν εἰς τό ὑπό τήν θείαν προστασίαν Κράτος ἡμῶν τό Κίεβον καί τήν ὅλην περιοχὴν τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας», ἀφ' ἑτέρου δέ ἐζήτησαν ἀπό τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην νά παραχωρηθῇ εἰς τόν Πατριάρχην Μόσχας ἡ «ἄδεια» μόνον νά χειροτονῇ ἢ νά ἐνθρονίζῃ τοὺς Μητροπολίτας Κιέβου, ἐπειδὴ ἡ μετάβασις ἀπὸ τό Κίεβον εἰς τήν Κων-πολιν ἦτο μακρά καί δύσκολος. Συγχρόνως, ἡγγυῶντο ὅτι ἡ παραχώρησις αὐτῆ δέν θά ἔθιγε καθ' οἴονδῆποτε τρόπον τήν πατριαρχικὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ἐπειδὴ ἡ κανονικὴ δικαιοδοσία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου εἰς αὐτήν ἦτο ὄχι μόνον ἀδιαμφισβήτητος, ἀλλὰ καί ἀδιαπραγμάτευτος (Ἀρχεῖον., σελ. 228-231).

Εἶναι λοιπόν προφανές, κατὰ τόν ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ, ὅτι μέχρι τήν Συνοδικήν Πρᾶξιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Δ' (1686) οἱ Τσάροι τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας Ἰβάν καί Πέτρος, ὁ Ἐτμάνος τῶν Κοζάκων τῆς Κριμαίας Σαμοῖλοβιτς, προστάτης τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ὁ Πατριάρχης Μόσχας Ἰωακείμ, ἡ Ἱεραρχία, ὁ ἱερός Κλῆρος καί ὁ εὐλαβῆς λαός τῆς Οὐκρανίας ἀνεγνώριζον ὁμοφώνως καί ἀπεριφράστως, ὅτι ἡ Μητρόπολις Κιέβου καί πᾶσαι αἱ ὑπὸ τήν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἐπισκοπαί εἰς τήν Μικρὰν Ρωσσίαν, τήν Πολωνίαν καί τήν Λιθουανίαν ὑπέκειντο πλήρως καί ἀδιαμφισβητήτως εἰς τήν ἄμεσον κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Πράγματι, ἀπέρριπτον ρητῶς καί κατηγορηματικῶς, διά εὐνοήτους προφανῶς λόγους, οἵανδῆποτε ἐξάρτησιν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ἀπὸ τό Πατριαρχεῖον Μόσχας, καίτοι πολλαί ἐπαρχίαι τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας εἶχον ἤδη ὑπαχθῇ εἰς τήν κυριαρχίαν τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης

Ρωσσίας, διότι έφοβοῦντο ἀναμφιβόλως τάς εὐλόγους ἀντιδράσεις τόσον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅσον καί τοῦ εὐλαβοῦς ὀρθοδόξου πληρώματος τῆς Μητροπόλεως Κιέβου.

Ὑπό το πνεῦμα αὐτό, εἶναι ἰδιαζόντως ἐντυπωσιακή ἡ *μυστική Ἀναφορά* πρὸς τόν Πατριάρχη Μόσχας *Ἰωακείμ* τοῦ ἐπισκόπου *Ἀβραάμ* τοῦ Μπελγκόροντ, θερμοῦ ὑποστηρικτοῦ τῆς ἐξαρτήσεως τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ἀπό τό Πατριαρχεῖον Μόσχας, τόσον διά τόν τρόπον *Ἀναφορᾶς*, ὅσον καί διά τό σημαντικόν περιεχόμενον αὐτῆς. Συμφώνως πρὸς τήν *Ἀναφοράν* αὐτήν, οἱ συμμετέχοντες εἰς τήν *Κληρικολαϊκὴν συνέλευσιν* τῆς Μητροπόλεως Κιέβου (1685) ἐκπρόσωποι τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς *Τεραρχίας*, τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου, τῶν μοναχῶν καί τοῦ εὐλαβοῦς λαοῦ αὐτῆς ἀπέρριψαν ὁμοφώνως καί κατηγορηματικῶς τήν χειροτονίαν ἢ τήν ἐνθρόνισιν τοῦ ὑπ'αὐτῶν ἐκλεγησομένου ὡς Μητροπολίτου Κιέβου ὑπό τοῦ Πατριάρχου Μόσχας *Ἰωακείμ*, καίτοι ὅλοι σχεδόν οἱ συμμετασχόντες εἰς τήν *Κληρικολαϊκὴν συνέλευσιν* ἦσαν ἤδη ὑπήκοοι τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας (*Ἀρχεῖον.*, σελ. 237-243).

Προφανῶς, ἡ ἐμμονή τῆς *Κληρολαϊκῆς* *συνελεύσεως* τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εἰς τήν ἀδιάλλακτον ἀρνητικὴν στάσιν αὐτῆς ἔθετεν ὑπό ἀμφισβήτησιν καί αὐτήν εἰσέτι τήν σαφῶς *συμβιβαστικὴν πρότασιν* τῶν Τσάρων τῆς Μεγάλης Ρωσσίας *Ἰβάν* καί *Πέτρον*, κατὰ τήν ὁποίαν ἡ Μητρόπολις Κιέβου δέν ἦτο μὲν δυνατὸν νά ἀποσυνδεθῇ ἐκ τῆς ἀμέσου κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διότι ἐφοβοῦντο σαφῶς ὄχι μόνον τήν βεβαίαν ἀντίθεσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καί τάς ἐξ αὐτῆς ἐπαχθεῖς συνεπειάς διά τό Πατριαρχεῖον Μόσχας. Ἐν τούτοις, ἐθεώρουν εὐλόγως ὅτι ἡδύνατο νά γίνῃ ἀποδεκτὴ ἔστω ἡ *χειροτονία* ἢ ἡ ἐνθρόνισις ὑπό τοῦ Πατριάρχου Μόσχας τοῦ ἐκλεγομένου ὑπό τῆς *Κληρικολαϊκῆς* *συνελεύσεως* τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ὑποψηφίου Μητροπολίτου αὐτῆς, ἐάν βεβαίως *συνεφώνει* ρητῶς καί ἐπισήμως εἰς τήν πρότασιν αὐτήν ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης, ὡς *συνάγεται* καί ἐκ τῆς πλουσίας σχετικῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἔτους 1685 (*Ἀρχεῖον.*, σελ. 244-283).

Ἡ αὐθαίρετος ὁμως καί σαφῶς ἀντικανονικὴ ἐπιβολή εἰς τήν Μητρόπολιν Κιέβου ὑπό τοῦ Πατριάρχου Μόσχας *Ἰωακείμ* τοῦ μὴ ἐγκριθέντος ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὡς ὑποψηφίου διά τήν Μητρόπολιν Κιέβου ἐπισκόπου

Γεδεών (8 Νοεμ. 1685) ἦτο μία *de facto* προκλητική ἀμφισβήτησις τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διό καί ὁ ἐπίσκοπος Γεδεών οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθη ὡς «Ἐξάρχος» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἢ ὡς Μητροπολίτης Κιέβου. Ἄλλωστε, ἡ αὐθαίρετος αὐτῆ ἀμφισβήτησις ἐγένετο ἐπαχθεστέρα διὰ τῆς ἀποσταλείσης ὑπό τοῦ Πατριάρχου Μόσχας προκλητικῆς Ἐπιστολῆς πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Ἰάκωβον, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτηι ἐμμέσως τήν πλήρη παραχώρησιν εἰς τόν Πατριάρχην Μόσχας τῆς ὅλης κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐπί τῆς Μητροπόλεως Κιέβου (*Ἀρχεῖον.*, σελ. 292-294).

Εἶναι λοιπόν εὐνόητος ὁ σοβαρός λόγος τῆς ἀποστολῆς μιᾶς αὐστηρᾶς Ἐπιστολῆς ὑπό τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου πρὸς τόν Πατριάρχην Μόσχας Ἰακείμ (*Ἀπρ.* 1686), τῇ ἐγκρίσει βεβαίως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τόσον διὰ τήν προφανῶς ἀντικανονικὴν εἰσπήδησιν εἰς «ξένην ἐπαρχίαν» (=Οἰκουμενικοῦ Θρόνου), ὅσον καί διὰ τὰς προκλητικὰς «σιμωνιακάς μεθόδους» τῶν πρέσβειων τοῦ Τσάρου καί τοῦ Πατριάρχου Μόσχας εἰς τήν Κων-πολιν διὰ τήν ἐξαγοράν τῆς ὑπαγωγῆς τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εἰς τήν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας». Οὕτως, ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ὑπέμνησεν ἐπίσης εἰς τόν Πατριάρχην Μόσχας, ὅτι ὤφειλε νά ἐπιδείξη τήν ὀφειλομένην «ἀδελφικὴν ἀγάπην», ἀφοῦ, διὰ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1686, «Ἐξάρχος τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως» ἦτο πλέον ὄχι μόνον ὁ Μητροπολίτης Κιέβου, ἀλλά καί ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Μόσχας, ἦτοι διὰ τῆς ὑπ'αὐτοῦ παραχωρηθείσης εἰς τόν Πατριάρχην Μόσχας κανονικῆς «ἀδείας» νά χειροτονῇ ἢ νά ἐνθρονίζῃ «ἐπιτροπικῶς» τόν Μητροπολίτην Κιέβου (*Ἀρχεῖον.*, σελ. 324-327 καί 338-339).

Βεβαίως, ὁ Πατριάρχης Μόσχας ἔλαβεν «ἐπιτροπικῶς», διὰ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Δ' (1686), τήν κανονικὴν «ἀδειαν» νά τελῇ, κατ'ἀναφοράν πάντοτε πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην, μόνην τήν χειροτονίαν ἢ τήν ἐνθρόνισιν τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου καί μόνον διὰ τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας, ἀλλ'ὅμως ὄχι καί διὰ τὰ ὑπό πολωνικὴν κυριαρχίαν ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας ἐπαρχίας τῆς Βουκοβίνας, τῆς Γαλικίας, τῆς Ποδολίας, τῆς Λευκορωσσίας καί τῆς Λιθουανίας, ὡς ἐπίσης καί εἰς τήν ἐλεγχομένην ὑπό τοῦ Ἐτμάνου τῶν Κοζάκων σημαντικὴν περιοχὴν τῆς Κριμαίας. Εἶναι λοιπόν εὐνόητον ὅτι ὁ Πατριάρχης Μόσχας δέν ἠδύνατο νά ἐπεκτείνει

καθ'οίονδῆποτε τρόπον τήν «ἐπιτροπικῶς» παραχωρηθεῖσαν διά τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1686 «ἄδειαν» καί εἰς τὰς ἐκτός τῆς Μικρᾶς Ρωσσίας ἐπαρχίας τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου, ὄχι μόνον διότι ἀπεκλείετο ὑπό τῆς Συνοδικῆς Πράξεως, ἀλλά καί διότι δέν ἦτο ἀνεκτὴ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῆς Πολωνίας καί τοὺς ὀρθοδόξους πιστοὺς τῶν περιοχῶν αὐτῶν.

2. Ἡ αὐτοκεφαλία τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας

Συνεπῶς, ἡ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου διατήρησις τοῦ τίτλου τοῦ «Ἐξάρχου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως» ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία, διό καί ὁ Ἐτμάνος τῶν Κοζάκων Σαμοϊλοβιτς δι'Ἐπιστολῆς αὐτοῦ (1685) προέτρεπε τοὺς Τσάρους τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας Ἰβάν καί Πέτρον νά μὴ ἐπιχειρήσουν νά ἀποσυνδέσουν τὸν Μητροπολίτην Κιέβου ἀπὸ τὸν σημαντικὸν αὐτὸν τίτλον, διότι μόνον διά τοῦ τίτλου αὐτοῦ ὁ Μητροπολίτης Κιέβου θά ἠδύνατο νά ἀσκή τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ καί εἰς τὰς ὑπὸ πολωνικὴν κυριαρχίαν δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Μητροπόλεως Κιέβου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, παρὰ τὴν διάλυσιν τῆς περιελθούσης εἰς τὴν δυναστικὴν ρωσικὴν κυριαρχίαν Πολωνίας τόσον διά τῶν δύο διαμελισμῶν αὐτῆς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1793, 1795), ὅσον καί διά τῆς πλήρους προσαρτήσεως τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ὑπὸ τῆς Τσαρίνας Αἰκατερίνης Β' (1762-96) εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωσσίας, ἐν τούτοις αἱ ἐπαρχίαι αὐταὶ παρέμειναν ὑπὸ τὴν κανονικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καί εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, καίτοι οἱ Μητροπολίται Κιέβου δέν ἐμνημόνευον πλέον τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Εἶναι λοιπὸν πολὺ χαρακτηριστικὸν ὅτι καί αὐτὴ εἰσέτι ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν ἀπαντητικὴν Ἐπιστολὴν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπιστολιμαίαν πρόσκλησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ' (1868) διά τὴν ἐκπροσώπησιν αὐτῆς εἰς τὴν συγκληθησομένην ἐν Κων-πόλει Μεγάλην Σύνοδον (1872) ἐθεώρει τὴν Μητρόπολιν Κιέβου ἐκκλησιαστικῶς «οὐδετέραν περιοχὴν», διό καί, κατὰ τὸν πανσλαβιστὴν ρῶσσον πρεσβευτὴν Ν. Ἰγνάτιεφ (1864-76), ἀντὶ τῆς συγκλήσεως τῆς Μεγάλης Συνόδου εἰς τὴν Κων-πολιν, ἡ ρωσικὴ Σύνοδος «ὑπέδειξεν ὡς οὐδετερώτερον μέρος πρὸς τοῦτο τὸ ἀρχαῖον Κιέβον» ((Γ. Παπαμιχαήλ, *Ἀποκαλύψεις περὶ τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ*

Ανατολή, Αλεξάνδρεια 1909, σελ. 9-10). Ούτως, ό λόγιος ρώσσοσ Μητροπολίτησ Κιέβου Άντώνιοσ Χραποβίτσκυ, μέλοσ τήσ Διοικούσησ Ι. Συνόδοσ τήσ Έκκλησίασ τήσ Ρωσσίασ, έζήτησεν όρθώσ δι'Έπιτολήσ αυτοϋ από τόν Οικουμενικόν Πατριάρχην Ιωακείμ Γ' (1878-84, 1901-12), άφ'ένόσ μέν τήν «άδειαν» νά φέρη τόν τίτλον τοϋ Έξάρχου τήσ Γαλικίασ καί τήσ εντυτέρασ περιοχήσ τών Καρπαθίων, άφ'έτεροσ δέ τήν πατριαρχικήν ενλογίαν διά τήν ποιμαντικήν ύποστήριξιν τών όρθοδόξων πιστών εισ τάσ περιοχάσ αυτάσ. Ούτωσ, έλαβε δι'Έπιτολήσ τοϋ Οικουμενικοϋ Πατριάρχου Ιωακείμ Γ' τόν τίτλον τοϋ Έξάρχου τοϋ Οικουμενικοϋ Πατριαρχείου (1910), ό όποίοσ ενεκρίθη καί ύπό τοϋ διαδόχου αυτοϋ Γερμανοϋ Ε' (1913-18).

Η ανακήρυξισ όμωσ τήσ αυτοκεφαλίασ τήσ Έκκλησίασ τήσ Πολωνίασ ήτο άπολύτωσ αναγκαία, ίδια δέ μετά τήν δολοφονίαν τοϋ όρθοδόξου Μητροπολίτου Βαρσοβίασ Γεωργίου (1923), διότι είχον ήδη παραχωρηθη εισ τήν Πολωνίαν, διά τών Συνθηκών τών Βερσαλιών (1919) καί τήσ Ρίγασ (1921), πάσαι σχεδόν αί κατεχόμεναι δυτικάσ περιοχάί τήσ Μητροπόλεωσ Κιέβου τόσον ύπό τήσ Αύστριασ (Ανατολική καί Δυτική Γαλικία), όσον καί ύπό τήσ Ρωσσίασ (Κεντρική Λιθουανία, Έρυθρά Ρουθηνία, Δυτική Βολυνία, Δυτική Λευκορωσσία, Δυτική Ούκρανία κ.ά.). Βεβαίωσ, αί περιοχάί αυτάί ανήκον σαφώσ εισ τήν Μητρόπολιν Κιέβου καί είχον ήδη ώργανωμένασ όρθοδόξουσ κοινότητασ εισ πέντε Έπισκοπάσ (Βαρσοβίασ, Βολυνίασ, Βίλνασ, Γκρόντνο, Πολεσίασ), 1300 Ένορίασ καί 14 άκμαίασ ι. Μονάσ, ήτοι όχι μόνον Όρθοδόξων, αλλά καί Ουνιτών, διό καί άπεκλείετο έφεξήσ, δι'έννοήτουσ προφανεισ λόγουσ, οίαδήποτε άμεσοσ ή έμμεσοσ σχέσηισ έξαρτήσεωσ εκ τοϋ ύπό τό σοβιετικόν καθεστώσ έμπεριστάτου πλέον Πατριαρχείου Μόσχασ.

Υπό τό πνεϋμα αυτό, άμέσωσ μετά τήν επίσημον ίδρουσιν τήσ Σοβιετικήσ Ένώσεωσ (1918), τό μέν Υπουργικόν Συμβούλιον τήσ Ούκρανίασ ανεκήρυξε τήν αυτοκεφαλίαν τήσ Όρθοδόξου Έκκλησίασ διά σχετικόϋ Νομοθετικόϋ Διατάγματοσ (1919), τό όποιον άπηγόρευεν αυστηρώσ οίανδήποτε έξάρτησιν ή καί σχέσηιν αναφοράσ εισ τό Πατριαρχείον Μόσχασ. Ούτωσ, αί μετά τόν Α' παγκόσμιον πόλεμον (1914-18) περιελθοϋσαι ύπό τήν άμεσον πολωνικήν κυριαρχίαν όρθόδοξοι έπισκοπαί καί κοινότητασ τήσ Δυτικής Ούκρανίασ, τήσ Δυτικής Λευκορωσσίασ κ.ά. έζήτησαν από τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον, τή έπιμόνω προτροπή καί τήσ πολωνικήσ κυβερνήσεωσ, τήν άμεσον ανακήρυξιν τήσ αυτοκεφαλίασ τήσ εν

Πολωνία Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀποδεκτὴ διὰ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ καθιερωμένου Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου (13 Νοεμ. 1924).

Ἄλλωστε, ὁ Πατριάρχης Μόσχας Τύχων (1917-25) εἶχεν ἤδη παραχωρήσει εἰς πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως πλήρη ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν (1920), διό καὶ ὁ διάδοχος τοῦ δολοφονηθέντος Γεωργίου Μητροπολίτης Βαρσοβίας Διονύσιος (1923-60), ὑπέρμαχος τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας, ἠγνόησε πλήρως τὰς καθυστερημένας προσχηματικὰς ἐνστάσεις τοῦ Μητροπολίτου Νίζνι-Νόβγκοροντ Σεργίου, φύλακος τοῦ Πατριαρχείου καὶ μετέπειτα Πατριάρχου Μόσχας (1943-44), ὡς πρὸς τὴν ἀναγκαιότητα ἢ καὶ διὰ τὴν κανονικότητα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας. Ἡ ἀπάντησις λοιπὸν εἰς τὰς προσχηματικὰς αὐτὰς ἐνστάσεις τοῦ Μητροπολίτου Σεργίου ἐδόθη διὰ τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου (1924), ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἠτιολόγει πλήρως τοὺς σοβαροὺς ἐκκλησιαστικοὺς λόγους διὰ τὴν ἄμεσον ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἦσαν σοβαροί, διότι ἐξέφραζον τὴν μακραίωνα κανονικὴν παράδοσιν καὶ τὴν διαχρονικὴν ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν διὰ τὴν καθιερωμένην κανονικὴν διαδικασίαν ἀνακηρύξεως τῆς αὐτοκεφαλίας μιᾶς τοπικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἐκάλυπτον πλήρως καὶ τὴν πολλῶ μᾶλλον ἀναγκαίαν καὶ ὀφειλετικὴν ἀνακήρυξιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, ἐάν ὁμως αὐτὴ εἶχε ζητηθῆ ἐπισημῶς καὶ ἐγκαίρως, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εἶχε συμπαγές καὶ ἀκμαῖον ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικόν σῶμα, ἀφ' ἑτέρου δέ διότι εἶχε μίαν σαφῶς περιγεγραμμένην ἐδαφικὴν περιφέρειαν, διό καὶ παρατίθεται τό ἀκόλουθον σχετικόν ἀπόσπασμα τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου:

«Ἡ ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ κράτει τῆς Πολωνίας Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ δι' αὐτονόμου ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως καὶ ὀργανώσεως προικισθεῖσα, ... ἐξητήσατο παρά τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὴν εὐλογίαν καὶ κύρωσιν τῆς αὐτοκεφάλου αὐτῆς συγκροτήσεως, ὡς μόνης ταύτης δυναμένης, ὑπὸ τὰς νέας τῶν κατ' αὐτὴν πολιτικῶν πραγμάτων συνθήκας,

ικανοποιῆσαι καί φρουρῆσαι τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Τῇ οὖν αἰτήσῃ ταύτῃ φιλοστόργως διατεθέντες, καί πρώτιστα μὲν τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων διακέλευσιν,... εἶτα δέ καί τοῦ τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ ἐπιβεβλημένου κανονικοῦ καθήκοντος τοῦ προνοεῖν περὶ τῶν ἐν ἀνάγκαις εὐρισκομένων ἀγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὴν ἰσχυράν φωνὴν ἐνωτισάμενοι, ἔτι δέ καί τὴν ἱστορίαν ἐν τούτῳ καθορώντες, γέγραπται γάρ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρόνου ἀρχικῆ ἀπόσπασις τῆς Μητροπόλεως Κιέβου καί τῶν ἐξ αὐτῆς ἐξαρτωμένων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Λιθουανίας καί Πολωνίας καί ἡ προσάρτησις αὐτῶν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Μόσχας οὐδαμῶς συνετελέσθη συμφώνως ταῖς νενομισμέναις κανονικαῖς διατάξεσιν, οὐδ' ἐτηρήθησαν τὰ συνομολογηθέντα περὶ πλήρους ἐκκλησιαστικῆς αὐτοτελείας τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου, φέροντος τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἡ Μετριότης ἡμῶν, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Μητροπολιτῶν καί ὑπερτίμων,... ἔγνωμεν προφρόνως ἀποδέξασθαι τὸ πρὸς ἡμᾶς αἴτημα τῆς ἐν Πολωνίᾳ ἀγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τὴν παρ' ἡμῶν χορηγήσαι εὐλογίαν καί κύρωσιν πρὸς τὴν αὐτοκέφαλον καί ἀνεξάρτητον ὀργάνωσιν αὐτῆς...».

Ἡ αὐτοκεφαλία ὅμως τῆς Ἐκκλησίας Πολωνίας, ἡ ὁποία εἶχε κατοχυρωθῆ διὰ τοῦ ἐπικυρωθέντος ὑπὸ τῆς πολωνικῆς κυβερνήσεως «Ἐσωτερικοῦ Καταστατικοῦ» (*Statum Wewnetrzny*, 1938), ἀπεδυναμώθη μετὰ τὴν διπλὴν στρατιωτικὴν εἰσβολὴν εἰς μὲν τὴν δυτικὴν Πολωνίαν τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας (1 Σεπτ. 1939), εἰς δέ τὴν ἀνατολικὴν Πολωνίαν (*Δυτικὴν Λευκορωσσίαν, Δυτικὴν Οὐκρανίαν*) τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως (17 Σεπτ. 1939), κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν μάλιστα τοῦ «μυστικοῦ Πρωτοκόλλου» μεταξύ τοῦ Χίτλερ καί τοῦ Στάλιν διὰ τὴν μελλοντικὴν διανομὴν τῶν ἐδαφῶν τῆς Πολωνίας, τὸ ὁποῖον εἶχε συναφθῆ εἰς τὸ «Σύμφωνον μὴ Ἐπιθέσεως» (Μολότωφ-Ρίμπεντροπ, 23 Αὐγ. 1939). Οὕτως, ἡ διπλὴ αὐτὴ στρατιωτικὴ εἰσβολὴ εἰς τὴν Πολωνίαν συνεδέθη μετ' ἀπεριγράπτων βιαιοτήτων τόσοσιν τῆς γερμανικῆς, ὅσον καί τῆς σοβιετικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν βιαιότεραι διὰ τὴν ὀρθόδοξον Ἱεραρχίαν, τὸν ἐνοριακὸν κλῆρον καί τὸ λαόν (Β. Ι. Φεῖδᾶ, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, III, 614-624).

Βεβαίως, αἱ πιέσεις ἐναντίον τῶν Ὁρθοδόξων ἦσαν βιαιότεραι, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὁ Μητροπολίτης Βαρσοβίας καί πάσης Πολωνίας Διονύσιος (1923-60) παρέμεινεν ἔγκλειστος εἰς τὴν φυλακὴν ἐπὶ 18 μῆνας, ἡ δέ διαποίμανσις τῶν

ὀρθοδόξων τῆς Μητροπόλεως Βαρσοβίας ἀνετέθη ὑπὸ τῆς ναζιστικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας εἰς τὸν ρῶσσον Μητροπολίτην τῶν ἐν Γερμανία ρῶσσων ὀρθοδόξων Σεραφεῖμ, ἀφ' ἑτέρου δέ διότι οἱ ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς, ὁ ἐνοριακὸς κλῆρος καὶ ὁ λαὸς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δυτικῆς Οὐκρανίας (Βίλνας, Βολυνίας, Γκρόντο, Πολεσίας) διεσπάρσθησαν, ὑπὸ τὴν ἀφόρητον πίεσιν τῆς σοβιετικῆς στρατιωτικῆς ἡγεσίας, εἰς δύο ἀντιπάλους ἐκκλησιαστικὰς Ἱεραρχίας, ἥτοι τῆς μὲν ρωσσοφίλου «*Ἀυτονόμου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*», ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Παντελεήμονα, τῆς δέ ἀντιρωσσοφίλου «*Ἀυτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας*», ὑπὸ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πολύκαρπον, τὸν ὁποῖον μάλιστα ὑπέδειξεν εἰς τὴν γερμανικὴν ἡγεσίαν ὁ ἴδιος ὁ ἐμπερίστατος Μητροπολίτης Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας Διονύσιος.

Ἐν τούτοις, μετὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας καὶ τὴν βιαίαν ἐπιβολὴν τοῦ σοβιετικοῦ καθεστώτος εἰς τὴν Λαϊκὴν Δημοκρατίαν τῆς Πολωνίας (1945), ὁ μὲν Μητροπολίτης Διονύσιος ἐξεβιάσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μόσχας Ἀλεξίου (1945-71) καὶ ὑπεχρεώθη διὰ τῆς βίας νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ (1948), ἐπειδὴ ἔλαβε τὴν αὐτοκεφαλίαν ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Οὕτως, ἡ διοίκησις τῆς Μητροπόλεως Βαρσοβίας ἀνετέθη εἰς τὸν ρῶσσον ἀρχιεπίσκοπον Μπιελοστόκ Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεώθη ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Μόσχας νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν, ἀντὶ τοῦ δῆθεν ἀντικανονικῶς δοθέντος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «*αὐτοκεφάλου*», ἐνὸς δῆθεν «*κανονικοῦ αὐτοκεφάλου*» διὰ τῆς «*εὐλογίας*» αὐτοῦ ὑπὸ τῆς δῆθεν «*Μητρὸς Ἐκκλησίας*» αὐτῆς, ἥτοι ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (22 Ἰουν. 1948).

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον, ὅτι ἡ δι' Ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Μόσχας Ἀλεξίου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν (1948-72) ἀνακοίνωσις τῆς προδήλως ἀντικανονικῆς αὐτῆς πράξεως προεκάλεσεν εὐλόγως τὴν ὀξύτατην ἀντίδρασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. Οὕτως, εἰς τὴν ἀπαντητικὴν Ἐπιστολὴν αὐτοῦ (1950), ἀπεδοκίμασε μὲν αὐστηρῶς τὰς σαφῶς ἀντικανονικὰς πράξεις τοῦ Πατριάρχου Μόσχας ὡς ἀντιθέτους πρὸς τὴν καθιερωμένην μακροαίωνα κανονικὴν παράδοσιν καὶ ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν, διό καὶ ὑπέμνησε τόσον τὴν ἀδιαμφισβήτητον «*μητρικὴν σχέσιν*» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «*πρὸς τὴν*

έκκλησιαστικήν εκείνην περιοχήν», όσον και τήν αποκλειστικήν «κανονικήν εϋθύνην» αϋτοϋ «έν τῷ συστήματι τῶν Ὁρθοδόξων Αϋτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν».

Βεβαίως, ή μετά τόν Β΄ παγκόσμιον πόλεμον (1939-1945) βιαία ένταξις εις τήν Σοβιετικήν Ἐνωσιν τῶν περιοχῶν τῆς Δυτικῆς Οὐκρανίας, τῆς Δυτικῆς Λευκορρωσίας, τῆς Μολδαβίας, τῆς Ἀνατολικῆς Γαλικίας, τῆς Βολυνίας, τῆς Πολεσίας, τῆς Γεωργίας, τῆς Λιθουανίας, τῶν Βαλτικῶν χωρῶν Ἐσθονίας και Λεττονίας κ.ἄ. συνεδέθη μετά πολλῶν, αϋθαιρέτων και ἀντικανονικῶν πράξεων διά τήν ὑπαγωγήν τῶν ὀρθοδόξων τῶν περιοχῶν αϋτῶν εις τήν ἄμεσον ή ἔμμεσον δικαιοδοσίαν τοϋ Πατριαρχείου Μόσχας, διά τῆς προθύμου μάλιστα ή και πιεστικῆς συνδρομῆς τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως. Ἐπομένως, ή Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας, μετά τήν επίσημον προσάρτησιν τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας εις τήν Σοβιετικήν Ἐνωσιν (1945), περιορίσθη αϋθαιρέτως εις τό καθεστῶς μιᾶς «Αϋτονόμου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας», ὑπό τήν ἀντικανονικήν μάλιστα και δυναστικήν ἐποπτείαν τοϋ Πατριαρχείου Μόσχας.

Συνεπῶς, ήτο πλέον ἀδύνατος, μέχρι τήν επίσημον κατάρρευσιν τοϋ σοβιετικοϋ καθεστῶτος (1991), πᾶσα ἔσωθεν ή ἔξωθεν πρωτοβουλία διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς κανονικῆς τάξεως εις πᾶσας σχεδόν τάς ὑπό κομμουνιστικά καθεστῶτα αϋτοκεφάλους ή αϋτονόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, πᾶσαι αἱ ἀντικανονικά αϋταί πράξεις τοϋ Πατριαρχείου Μόσχας, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατά τήν σταλινικήν κυρίως περίοδον (1943-1953), ήκυρώθησαν ὑπό τοϋ Οἰκουμενικοϋ Πατριαρχείου *de facto* και ἀδιαμαρτυρήτως εις τήν σύγκλησιν, τήν συγκρότησιν και τήν λειτουργίαν τόσον τῆς Α΄ Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Ρόδος, 1961), όσον και ὄλων τῶν Διορθοδόξων ή Πανορθοδόξων ὀργάνων διά τήν προετοιμασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Κρήτη, 1968-2016). Οὕτω, πᾶσαι αἱ αϋθαιρέτως και ἀντικανονικῶς τιμηθεῖσαι ή ὑποτιμηθεῖσαι ὑπό τοϋ Πατριαρχείου Μόσχας αϋτοκέφαλοι ή αϋτόνομοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαί (Γεωργίας, Βουλγαρίας, Τσεχοσλοβακίας, Ἐσθονίας, Λεττονίας κ.ἄ.) ὑπεχρεώθησαν *de facto* νά ἐπιστρέψουν εις τό πρό τῆς λήψεως τῶν ἀντικανονικῶν αϋτῶν ἀποφάσεων κανονικόν ἐκκλησιαστικόν καθεστῶς αϋτῶν.

3. Αξιολόγησις τῆς πλασματικῆς συγκλίσεως τῶν διαφωνούντων ρώσων θεολόγων

Ἐν κατακλειδί, λοιπόν, ὁ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ ἀπέρριψεν ὀρθῶς τόν ἐσφαλμένον συλλογισμόν τοῦ δρος π. Μ. Ζελτώφ, ὁ ὁποῖος ἐχρησιμοποίησεν ἀκρίτως τόν κανόνα 38 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου (691) διά νά συναγάγη αὐθαιρέτως τό ὑπ' αὐτοῦ ἐπιθυμητόν πλασματικόν συμπέρασμα, διό καί ὑπεστήριξεν ἀφελῶς, ὅτι δῆθεν «οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου τοῦ 1593 (=Κων-πόλεως), ἀναγνωρίζοντες τήν βασιλικήν ἀξίαν τῶν Τσάρων τῆς Μόσχας, ἀνεγνώριζον συγχρόνως καί τήν ἐξουσίαν αὐτῶν νά ὀρίζουν γεωγραφικῶς καί τό διοικητικόν σύστημα τῆς Ἐκκλησίας (=Ρωσσίας), συμφώνως πρός τό ὀρθόδοξον Κανονικόν δίκαιον». Προφανῶς, ὁ π. Μ. Ζελτώφ παρεθεώρει ἀφελῶς ἢ ἠγνῶει σκοπίμως τήν πραγματικήν ἔννοιαν τῆς «Συνοδικῆς Πράξεως» τῆς Μείζονος Συνόδου τῆς Κων-πόλεως (1593), ἡ ὁποία ἐπεκύρωσεν ἀπλῶς τόν «Τόμον» τῆς προηγουμένης Μείζονος Συνόδου τῆς Κων-πόλεως (1590). Ἄλλωστε, αἱ δύο αὐταῖ Μείζονες Σύνοδοι ἐφήρμοσαν αὐστηρῶς τάς ἀρχάς τῆς ὀρθοδόξου κανονικῆς παραδόσεως καί ἐκκλησιαστικῆς πράξεως διά τήν ἀπόδοσιν εἰς τόν Μητροπολίτην Μόσχας τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς καί ἀξίας, διό καί καθώρισαν ρητῶς καί ὀριστικῶς τά κανονικά ἐδαφικά ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, συμφώνως πρός τά ἐδαφικά ὅρια τοῦ «Βασιλείου τῆς Ρωσσίας καί τῶν ὑπερβορείων μερῶν» (Β. Ι. Φειδᾶ, Ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, ΙΙΙ, Ἀθήναι 2012, 329-389).

Ἀντιθέτως, ἐάν ἦτο ὀρθή ἡ πλασματική ὑπόθεσις τοῦ π. Μ. Ζελτώφ, ἦτοι ὅτι ἡ ἐπέκτασις τῶν ὀρίων τῆς κυριαρχίας τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας συνεπήγετο αὐτομάτως τήν ἀντίστοιχον ἐπέκτασιν καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, τότε δέν θά ἦσαν ἀναγκαῖαι αἱ μακροχρόνιοι, ὡς εἶδομεν, ἐπιστολιμαῖαι διαπραγματεύσεις μεταξύ τῶν Τσάρων τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσσίας καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διότι τότε θά ἤρκει καί μόνον τό ἀκρίτως ἢ ἀφελῶς ὑποτιθέμενον ὡς δῆθεν αὐτονόητον δικαίωμα τοῦ Τσάρου, τό ὁποῖον δέν ἤρκεσεν οὔτε διά τήν ἴσρυσιν (1589), οὔτε διά τήν

κατάργησιν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἤτοι ἄνευ προηγουμένης Πατριαρχικῆς ἢ Συνοδικῆς Πράξεως. Πράγματι, αἱ διαπραγματεύσεις αὐταί διεξήχθησαν διὰ τὴν παραχώρησιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὸν Πατριάρχην Μόσχας ὄχι βεβαίως τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐνταχθεισῶν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Ρωσίας ἐπαρχιῶν τῆς ἀχανοῦς Μητροπόλεως Κιέβου, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ μόνον τῆς πατριαρχικῆς «ἀδείας» εἰς τὸν Πατριάρχην Μόσχας νά τελεῖ «ἐπιτροπικῶς» μόνον τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν ἐνθρόνισιν μόνον τοῦ ἐκλεγομένου ὑπὸ τῆς Κληρικολαϊκῆς συνελεύσεως τῆς Μητροπόλεως Κιέβου ὑποψηφίου μητροπολίτου Κιέβου.

Ἐσφαλμένη ὅμως εἶναι καὶ ἡ πλασματικὴ συμβιβαστικὴ πρότασις τοῦ ἰδίου τοῦ ἀρχιμ. θ. Πούσκωφ, ὁ ὁποῖος, καίτοι προέβαλεν ὀρθῶς, ὡς εἶδομεν, τὸ πηγαῖον ὑλικόν τοῦ «Ἀρχείου τῆς Νοτιοδυτικῆς Ρωσίας» διὰ τὴν πλουσίαν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰ σημαντικὰ γεγονότα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος περὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ἐν τούτοις ὑπεστήριξεν ἀκρίτως τὴν δῆθεν ὑπαγωγὴν τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας, ἐπὶ τῇ βάσει μάλιστα τῆς προφανῶς ἐσφαλμένης κατανοήσεως ἢ ἐρμηνείας τοῦ κανόνος 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451) καὶ ἄλλων σχετικῶν κανόνων. Ἡ πλασματικὴ αὕτη πρότασις τοῦ ἀρχιμ. θ. Πούσκωφ ἐτόνιζεν ἀφελῶς, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας περιῆλθε δῆθεν *de facto* εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας τόσον μετὰ τὴν προσάρτησιν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωσίας ὑπὸ τῆς Τσαρίνας Αἰκατερίνης Β' (1762-96) τῆς ὅλης σχεδόν περιοχῆς τῆς συγχρόνου Οὐκρανίας, ὅσον καὶ μετὰ τὴν μὴ ἄμεσον διαμαρτυρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διὰ τὴν ἐφεξῆς μὴ μνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Κιέβου. Προφανῶς, ἠγνόει τὴν προαναφερθεῖσαν ἀπαντητικὴν Ἐπιστολὴν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας πρὸς τὸν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Γρηγόριον ΣΤ' (1868) διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Μεγάλης Συνόδου τῆς Κων-πόλεως (1872), εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Μητρόπολις Κιέβου ἐχαρακτηρίζετο «οὐδετέρα περιοχὴ», διό καὶ οἱ Μητροπολίται Κιέβου δέν ἀπετέλουν μέλη τῆς Διοικούσης Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας.

Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐξέφραζεν ἤδη ὁ Τσάρος Μ. Πέτρος εἰς τὴν Ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Ἱερεμίαν Γ' διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ

Πατριαρχείου Μόσχας (30 Σεπτ. 1721), διό και άπηυθύνετο εις αυτόν «ώς εϋπειθής υίός τής περιποθήτου ήμών Μητρός Όρθοδόξου Καθολικής Έκκλησίας Αρχιποιμένα και κατά πνεϋμα ήμών Πατέρα... Όθεν,... ενεκρίναμεν συστήσαι Πνευματικήν Σύνοδον, ισοδυναμοϋσαν τοις Πατριάρχαις... πρός κυβέρνησιν τής Ρωσικής Έκκλησίας του ήμετέρου βασιλείου κράτους... Έπειδή δέ ήμεις (=ό Τσάρος) πανευμενωσ προσετάξαμεν... εχειν μετά τής Υμετέρας Παναγιότητος αναφοράν και άλληλογραφίαν εν πάσαις ταίς εκκλησιαστικαίς υποθέσεσιν, αξιούμεν και τήν Υμετέραν Παναγιότητα, όπως ενδοκήσαντες διατηρήτε μετά τής Συνόδου ταύτης άλληλογραφίαν και αναφοράν περί τάς πνευματικάς υποθέσεις,... ώσπερ και πρότερον τουτο διετηρείτε μετά τών πατριαρχών πάσης Ρωσσίας...» (Κ. Δελικάνη, Πατρ. Έγγραφα, ΙΙΙ, 231-234)

Βεβαίως, μετά τήν κατάργησιν του Πατριαρχείου Μόσχας υπό του Μ. Πέτρου (1720), θά εδει εις τήν δικαιοδοσίαν του Πατριαρχείου αυτού νά μνημονεύεται τό όνομα του Τσάρου, «ώς του ενός μόνου... σήμεραν επί γής βασιλέωσ μεγάλου και όρθοδόξου», συμφώνωσ πρός τήν σχετικήν απόφασιν τών Μειζόνων Συνόδων τής Κων-πόλεωσ (1590, 1593), όσον και ή Διοικουσα Ι. Σύνοδος τής Έκκλησίας τής Ρωσσίας, συμφώνωσ πρός τό σχετικόν αίτημα του Μ. Πέτρου και τήν συναίνεσιν του Οικουμενικού Πατριάρχου Ίερεμίου Γ' (1716-26, 1732-33). Βεβαίωσ, ή επί τής Τσαρίνας Αικατερίνης Β' (1762-96) επέκτασις τής κυριαρχίασ τής Ρωσσίασ εις όλόκληρον σχεδόν τήν ανατολικήν Πολωνίαν, εις τήν όποίαν ειχον ένταχθή ή Λιθουανία και αί δυτικάί έπαρχίαί τής Ουκρανίασ και τής Λευκορωσσίασ προεκάλεσε σύγχυσιν δικαιοδοσιών εις τάς έπαρχίασ αυτάσ τής Μητροπόλεωσ Κιέβου. Ούτωσ, ήσαν εννόητοι και αί προκύψασαι τελετουργικά παραλείψεισ ή συγχύσεισ, μετά τήν τελικήν διάλυσιν τής Πολωνίασ διά τών τριών διαμελισμών αυτήσ (1772, 1793 και 1796), αφού αί επί αιώνασ υπαγόμεναι εις τήν Μητρόπολιν του Κιέβου περιοχαί τής Δυτικής Ουκρανίασ, τής Δυτικής Λευκορωσσίασ και τής Λιθουανίασ υπέκειντο πλέον και εκκλησιαστικώσ εις τον αποκλειστικόν δυναστικόν έλεγchon τών Τσάρων τής Ρωσσίασ, διά τής προθύμου μάλιστα συνδρομησ και τής Ι. Συνόδου τής Έκκλησίασ τής Ρωσσίασ.

Συνεπώσ, δέν υπήρχε λόγος διαμαρτυρίασ του Οικουμενικού Πατριαρχείου κατά τουσ νεωτέρουσ χρόνουσ διά τήν δήθεν μή μνημόνευσιν υπό του εκάστοτε

Μητροπολίτου Κιέβου τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου εἰς τὰς ὑπὸ ρωσικὴν κυριαρχίαν ἐπαρχίας, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ σημαίνει καὶ τὴν δῆθεν συναίνεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑποτιθεμένην δῆθεν ἀμφισβήτησιν ἢ δῆθεν ἀπώλειαν τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ εἰς τὴν Μητρόπολιν Κιέβου. Ἄλλωστε, εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτάς δέν ἐμνημονεύετο πλέον οὔτε ἡ Διοικοῦσα Ἰ. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας μετὰ τὴν προσάρτησιν ὑπὸ τῆς Τσαρίνας Αἰκατερίνης Β΄ εἰς τὴν ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τῶν ὑπὸ τὴν πολωνικὴν κυριαρχίαν περιοχῶν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου, ἤτοι τῆς Οὐκρανίας, τῆς Λευκορωσσίας καὶ τῆς Λιθουανίας, διό καὶ ὁ Μητροπολίτης Κιέβου δέν συμμετεῖχεν εἰς τὴν Διοικοῦσαν Ἰ. Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μεγάλης Ρωσσίας. Οὕτως, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου ὄχι μόνον δέν ἐμνημόνευε τὴν Ἰ. Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἀλλ'ἀντιθέτως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον τῆς Οὐκρανίας ἀνεκήρυξεν αὐτοκέφαλον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας διὰ τοῦ σχετικοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος (1919), διό καὶ ἀπηγόρευσεν οἰανδήποτε σχέσιν ἐξαρτήσεως αὐτῆς ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἄνευ οὐδεμιᾶς μάλιστα διαμαρτυρίας τοῦ Πατριάρχου Μόσχας διὰ τὴν πράξιν αὐτήν.

Ἡ ἐπίκλησις λοιπὸν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ τόσο τῆς δῆθεν μὴ ἀμέσου ἢ ἐπισήμου ἀντιδράσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου διὰ τὴν δῆθεν μὴ μνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας, ὅσον καὶ τῆς δῆθεν μὴ ἀμέσου διεκδικήσεως τῆς ἀδιαμφισβητήτου κανονικῆς δικαιοδοσίας αὐτοῦ ἐπὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εἶναι παντελῶς ἀβάσιμος καὶ προφανῶς ἐσφαλμένη. Βεβαίως, ἡ πρότασις αὐτὴ τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ εἶναι μία προφανῶς πλασματικὴ ὑπόθεσις, ἡ ὅποια προεβλήθη, ἀφελῶς ἢ σκοπίμως, διὰ νὰ ὑποστηρίξη ἀκρίτως, ὅτι δῆθεν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, διὰ τῆς δῆθεν μὴ διαμαρτυρίας ἢ διὰ τῆς δῆθεν ἀνοχῆς τῆς μὴ μνημονεύσεως αὐτοῦ, συνήνεσε δῆθεν εἰς τὴν ἀπώλειαν ἢ ἀπώλεσε *de facto* τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ εἰς τὴν σύγχρονον Οὐκρανίαν, κατὰ τὸ ὑπ'αὐτοῦ ὑποτιθέμενον πλασματικὸν πνεῦμα ἐρμηνείας τοῦ κανόνος 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451).

Προφανῶς, ἡ σαφῶς ἀυθαίρετος καὶ πλασματικὴ αὐτὴ ὑπόθεσις ἦτο κανονικῶς ἀβάσιμος καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐσφαλμένη, διότι ὁ κανὼν αὐτός οὐδεμίαν εἶχεν ἢ ἠδύνατο νὰ ἔχη *de facto* κανονικὴν ἐφαρμογὴν ἐπὶ οἰασδήποτε ἀυθαίρετου ἢ

μονομερούς προτάσεως περί έδαφικῆς επέκτασεως ἢ μειώσεως τῶν πατριαρχικῶν δικαιοδοσιῶν. Ἄλλωστε, μία τοιαύτη εφαρμογή τοῦ κανόνος αὐτοῦ θά ἦτο κανονικῶς δυνατή μόνον διά τῆς προηγουμένης εκδόσεως ἑνός σχετικοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου ἢ μιᾶς Πατριαρχικῆς Πράξεως, συμφώνως πρός τήν καθιερωμένην κανονικὴν παράδοσιν καί τήν συνεπῆ πρός αὐτήν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν. Οὕτως, ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ δέν ἀποτελεῖ, ἀλλ'οὔτε δύναται νά ἀποτελέσῃ καθ'οἰονδήποτε τρόπον ἕν ἀξιόπιστον ἐπιχείρημα διά τήν ὑποστήριξιν μιᾶς σαφῶς πλασματικῆς προτάσεως περί τῆς ἀφελῶς ὑποτιθεμένης δήθεν παραιτήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκ τῆς καθιερωμένης δικαιοδοσίας αὐτοῦ εἰς τήν Μητρόπολιν Κιέβου, ἡ ὁποία θά ἔδει δήθεν νά ἐπεριέλθῃ *de facto* εἰς τήν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας.

Βεβαίως, ἡ παντελῶς ἀβάσιμος ὑπόθεσις αὐτὴ τοῦ ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ εἶναι καί προφανῶς ἐσφαλμένη, ἀφ'ἑνός μὲν διότι τόσον τό Πατριαρχεῖον Μόσχας (1593-1720), ὅσον καί ἡ Διοικοῦσα Ι. Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας (1721-1917) οὐδέποτε ἠξίωσαν ἐπισήμως μέχρι σήμερον τήν κανονικὴν ὑπαγωγὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας εἰς τήν πλήρη καί ἄμεσον κανονικὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς, ἀφ'ἑτέρου δέ διότι ἡ Μητρόπολις Κιέβου οὐδέποτε ἀπέκόπη ἐπισήμως μέχρι σήμερον ἐκ τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἄλλωστε, ὡς εἶδομεν, παρά τὰς γνωστάς ποικίλας καί πολλαπλᾶς ἔξωθεν πιέσεις, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας ἀντιμετώπισεν ἐπιτυχῶς τὰς μακράς καί ἐπαχθεῖς ἱστορικές περιπετείας αὐτῆς, εἴτε ὑπὸ ἑτεροδόξους ἢ καί ὑπὸ ὁμοδόξους κατακτητάς, διό καί διεφύλαξεν ἀλώβητον τήν συνείδησιν αὐτῆς, κατ'ἀναφορὰν πάντοτε πρός τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον. Ἄλλωστε, ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ ἦτο ἀναγκαία ἢ καί ἀπαραίτητος ὄχι μόνον διά τήν ἐσωτερικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν καί αὐτονομίαν αὐτῆς, ἀλλὰ καί διά τήν δικαίαν κανονικὴν ἀξίωσιν αὐτῆς νά ἀποκτήσῃ ἐπισήμως τήν πλήρη αὐτοκεφαλίαν, ὥστε νά ἀσκῇ, ἀνεξαρτήτως ἔξωθεν παρεμβάσεως πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, τήν ὀφειλετικὴν ποιμαντικὴν καί πνευματικὴν ἀποστολήν αὐτῆς εἰς τόν εὐλαβῆ οὐκρανικόν λαόν.

Εἶναι λοιπόν προφανές, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἤδη προαναφερθέντων, ἡ ὀξεῖα διαφωνία ἢ καί ἡ σαφὴς ἀντίθεσις τῶν δύο ρώσων θεολογικῶν συμβούλων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ἤτοι τοῦ **δρος π. Μ. Ζλετώφ** καί τοῦ **λογίου ἀρχιμ. Θ.**

Πούσκωφ, εις τό ζήτημα τῆς ἀνακηρύξεως τῆς αὐτοκεφαλίας ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῆς ἤδη αὐτονόμου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας. Ἡ διαφωνία αὐτή ἀναφέρεται ὄχι μόνον εἰς τήν ἐπιλογήν, ἀλλά καί εἰς τόν τρόπον ἐρμηνείας τοῦ σχετικοῦ πηγαίου ὑλικοῦ, καίτοι ἀμφοτέρωθεν εἶχον ὡς κοινόν σκοπόν τήν πάση θυσίᾳ ἀπόρριψιν τοῦ κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας, ἤτοι τοῦ δικαιώματος νά προβῆ εἰς τήν ἀνακήρυσιν τῆς αὐτοκεφαλίας αὐτῆς. Οὕτως, οἱ δύο ρώσοι θεολόγοι ἐχρησιμοποίησαν ἀκρίτως καί ἠρμήνευσαν ἐσφαλμένως τόν κανόνα 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451) διὰ νά ὑποστηρίξουν αὐθαιρέτως, ὅτι δῆθεν τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἀπώλεσε τό κανονικόν αὐτό δικαίωμα, τό ὁποῖον περιῆλθε δῆθεν εἰς τό νεοσύστατον Πατριαρχεῖον Μόσχας, ἤτοι εἴτε διὰ τῆς «Πράξεως» τῆς Μείζονος Συνόδου τῆς Κων-πόλεως τοῦ 1593 (Μ. Ζλετώφ), εἴτε διὰ τῆς προσαρτήσεως ὑπό τῆς Τσαρίνας Αἰκατερίνης Β' (1762-96) ὄλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Μητροπόλεως Κιέβου εἰς τήν ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν ἢ καί διὰ τῆς δῆθεν μὴ ἀντιδράσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τήν δῆθεν μὴ μνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὑπό τῶν Μητροπολιτῶν Κιέβου κατά τόν ΙΘ' αἰῶνα (Θ. Πούσκωφ).

4. Κανονικὴ προσέγγις τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας

Αἱ προσπάθειαι τῶν δύο ρώσων θεολόγων ἐπεκεντρώθησαν (Μ. Ζετλώφ καί ἀρχιμ. Θ. Πούσκωφ) σκοπίμως, διὰ προφανῶς ἐννοήτους λόγους, τόσον εἰς τήν αὐθαίρετον ἀπόρριψιν τοῦ καθιερωμένου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς ἀδιαμφισβητήτου Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, νά ἀποφασίσῃ τήν κίνησιν τῆς διαδικασίας διὰ τήν ἀνακήρυσιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας, ὅσον καί εἰς τήν πλασματικὴν ὑποστήριξιν τῆς προδήλως ἀντικανονικῆς ἀξιώσεως τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας νά ἐντάξῃ αὐθαιρέτως καί ἀντικανονικῶς ὑπό τήν ἄμεσον καί πλήρη δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τήν ἤδη αὐτόνομον Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας. Ἡ προτεινομένη ὁμως ἄκριτος ἀποσύνδεσις τῆς αὐτοκεφαλίας ἀπὸ τῆς ἀφελοῦς καί προκλητικῆς ἐξισώσεως ὑπό τῶν δύο ρώσων θεολόγων τόσον τοῦ καθιερωμένου κανονικοῦ

δικαιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅσον καί τῶν ἀυθαίρετων ἀντικανονικῶν ἀξιώσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὡς ἐάν ἐπ'αὐτῶ ἔκειντο τά τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεσκόπει σαφῶς εἰς τό καίριον ζήτημα τῆς **διά παντός θεμιτοῦ ἢ καί ἀθεμίτου μέσου παρεμποδίσσεως τῆς ἀνακηρύξεως τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς μεγάλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας** τῆς ἀνεξάρτητης Δημοκρατίας Οὐκρανίας τῶν 40 περίπου ἑκατομμυρίων ὀρθοδόξων πιστῶν.

Βεβαίως, ἡ ἀντικανονική, ἀθεμίτος καί ἰδιοτελής αὐτή σκοπιμότης εἶναι ὄχι μόνον ἐκκλησιολογικῶς προκλητική, ἀλλά καί ἐκκλησιαστικῶς ἀπαράδεκτος, διό καί **σὺδεμία αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία**, ἂν εἶναι συνεπῆς εἰς τήν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν καί κανονικήν παράδοσιν, **δύναται νά ἀντιταχθῆ ἀκρίτως εἰς τήν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας** τῆς ἀνεξαρτήτου Δημοκρατίας Οὐκρανίας. Συνεπῶς, ἡ αὐθαίρετος αὐτή καί σαφῶς προκλητική ἀποσύνδεσις τῆς αὐτοκεφαλίας ἐκ τῶν καθιερωμένων κανονικῶν κριτηρίων ἀνακηρύξεως αὐτῆς εἶναι προφανῶς ἀπαράδεκτος, διότι ὁ κανονικός θεσμός τῆς αὐτοκεφαλίας ἀφ' ἑνός μὲν κατοχυρώνει τήν **πλήρη ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἔναντι πάσης ἄλλης αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας**, τήν ὁποίαν ὁμως δέν ἐπιθυμεῖ τό Πατριαρχεῖον Μόσχας, **διά προφανῶς εὐνοήτους λόγους**, διό καί κινεῖ γῆν καί οὐρανόν **διά τήν ἀκύρωσιν αὐτῆς**, ἀφ' ἑτέρου δέ **βεβαιώνει πάντοτε καί ὅπωςδήποτε δέν ἐπιτρέπει τήν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῶν κατά τόπους αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν** εἰς τάς σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας καί πρὸς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον τόσον εἰς τήν κοινωνίαν τῆς παραδεδομένης πίστεως, ὅσον καί εἰς τόν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, διό καί ἀποκλείει πᾶσαν ἐσωτερικὴν διάσπασιν.

Ἡ αὐθαίρετος λοιπόν χρησιμοποίησις τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοκεφαλίας **διά ξένας πρὸς τήν ἀποστολήν τῆς Ἐκκλησίας πολιτικάς, ἔθνοφυλετικάς, ἰδεοληπτικάς ἢ ἄλλας ἀθεμίτους σκοπιμότητας** ἀπειλεῖ ὄχι μόνον τήν εὐρυθμον λειτουργίαν τῶν διορθοδόξων σχέσεων, ἀλλά καί αὐτήν εἰσέτι τήν **αὐθεντικὴν κανονικὴν τάξιν εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν**. Οὕτως, ἡ κανονικὴ πρωτοβουλία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου **διά τήν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας** ἦτο προφανῶς ὀφειλετικὴ καί ὅπωςδήποτε ἀνιδιοτελής, διότι ἀπεσκόπει κυρίως εἰς **μόνην τήν ἄμεσον κανονικὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἤδη διεσπασμένου μεγάλο**

ἐκκλησιαστικοῦ σώματος αὐτῆς. Βεβαίως, ἡ συγκεκριμένη πρωτοβουλία ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία καί κανονικῶς ἀπαραίτητος τόσον δι'αὐτήν ταύτην τήν δεινῶς δοκιμαζομένην Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας, «ἵνα μὴ τό κακόν χειρόν γένηται», ὅσον καί διὰ τήν κατά κανόνα ἐκκλησιαστικόν ἄρσιν τῶν ἤδη εἰς βάρος αὐτῆς ὑφισταμένων ἔξωθεν ἐπαχθῶν ἢ καί ἐπικινδύνων ἐκκλησιαστικῶν προλήψεων, συγχύσεων ἢ ἀξιώσεων.

Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος, ὡς διαχρονικός φύλαξ καί ἐγγυητής τῆς κανονικῆς τάξεως εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶχεν ἤδη ἀναλάβει ὀφειλετικῶς, ἀμέσως μετά τήν ἀνάρρησιν αὐτοῦ εἰς τόν Οἰκουμενικόν θρόνον (1991), τήν γενναίαν πρωτοβουλίαν νά ἀνασυγκροτήσῃ τήν πρό τεσσαρακονταετίας περίπου βιαίως καταργηθεῖσαν ὑπό τοῦ ἀθεϊστικοῦ καθεστῶτος ἐκκλησιαστικὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας (1953), ἤτοι τήν Ἱεραρχίαν τῆς πρό πολλοῦ διαλελυμένης **αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλβανίας** (1992), παρά τὰς συνήθεις καί γνωστάς ἐξ ἰδιοτελείας ἢ καί ἐξ ἐπαγγέλματος ἔσωθεν καί ἔξωθεν ἀκρίτους ἐνστάσεις ἢ θορυβώδεις ἀντιδράσεις ἐναντίον τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς, ἤτοι γιὰ τήν ἄκριτον ἀμφισβήτησιν τοῦ καθιερωμένου κανονικοῦ δικαιώματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νά μεριμνᾷ διὰ πάσας τὰς ἐμπεριστάτους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Βεβαίως, ἡ πρωτοβουλία αὐτή ἀνελήφθη ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ὀφειλετικῶς, ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ πάντοτε ἐλπίδι, ὅτι μόνον οὕτω θά ἠδύνατο νά ἀναγεννηθῇ ἀμέσως ἐκ τῆς τέφρας **μία νέα, ζῶσα καί ἀκμαία αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας**, ἡ ὁποία σήμερον λειτουργεῖ ὡς ἓν ἐξαίρετον ὑπόδειγμα μιᾶς ἐπιζήλου, λαμπρᾶς καί πολυδιαστάτου ἐκκλησιαστικῆς διακονίας ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ἐγγύς, ἀλλὰ καί πρὸς τοὺς μακρὰν (Β. Ι. Φειδᾶ, Ἐκκλ. Ἱστορία, ΙΙΙ, 639-644).

Ὑπό τήν προοπτικὴν λοιπόν τοῦ ὁράματος αὐτοῦ, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἠγνόησε τὰς σαφῶς ἀνιστορήτους καί ὀπωσδήποτε ἀντικανονικὰς ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καί ἀπεφάσισεν ὀρθῶς, ἔστω καί καθυστερημένως, τήν κανονικῶς ὀφειλετικὴν καί πάντοτε ἀνιδιοτελεῖ ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς δεινῶς δοκιμαζομένης μεγάλης **Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας** τῶν 40 περίπου ἑκατομμυρίων εὐλαβῶν ὀρθοδόξων πιστῶν (2019). Βεβαίως, ἡ γενναία καί ἀνιδιοτελής αὐτή πρωτοβουλία προεκάλεσε τὰς ἄλλωστε

ἀναμενομένας δξυτάτας, σπασμωδικάς καί ἀπαραδέκτους, ἀλλά πάντοτε ἰδιοτελεῖς, ἀντιδράσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καί τῶν ἀφελῶν συμβούλων αὐτοῦ, περί δῆθεν παραβιάσεως ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῶν δῆθεν καθιερωμένων ἱστορικῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἐπί τῆς Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας. Ἐν τούτοις, αἱ θορυβώδεις αὐταί ἀυθαίρετοι καί ἀθέμιτοι ἀντιδράσεις ἐπεβεβαίωσαν πλήρως ὄχι μόνον τάς ἀντικανονικάς ἐθνοφυλετικάς ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας περί τῶν δῆθεν κανονικῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας, ἀλλά καί τήν ὀρθότητα τῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Αἱ ἐθνοφυλετικάί λοιπόν ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας **διά τήν ἔνταξιν τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας εἰς τήν ἄμεσον καί πλήρη δικαιοδοσίαν αὐτοῦ** ἐξηγοῦν καί τήν ὑπ' αὐτοῦ προφανῶς ἀυθαίρετον ἀμφισβήτησιν τῶν καθιερωμένων κανονικῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας. Οὕτως, **ἀποφεύγει οἰανδήποτε ἀναφοράν εἰς τήν κανονικῶς ἀδιαμφισβήτητον ὀρθότητα τῆς ἀνιδιοτελοῦς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου περί τῆς ὀφειλετικῆς ἀμέσου ἀνακηρύξεως τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας.** Ἄλλωστε, ἦτο κοινή ἡ διαπίστωσις ὅτι μόνον οὕτω θά ἦδύνατο νά ἀπελευθερωθῇ ἡ Ἐκκλησία τῆς Οὐκρανίας ἀπό τάς ἐπαχθεῖς καί ἰδιοτελεῖς ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, ὥστε νά δυνηθῇ νά ἀξιοποιήσῃ τάς νέας ἀναγκαίας προοπτικάς αὐτῆς, ὡς πᾶσαι αἱ κατά τόπους αὐτοκέφαλοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Ἡ κανονική λοιπόν ἀνακήρυξις τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαία ὄχι μόνον **διά τήν ἄμεσον ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τοῦ διεσπασμένου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος αὐτῆς, ἀλλά καί διά τήν ἐφεξῆς σημαντικὴν καί ἐποικοδομητικὴν συμβολήν αὐτῆς εἰς τήν ἀρμονικὴν λειτουργίαν τῶν διορθοδόξων σχέσεων.**

Βεβαίως, αἱ ὑπηρετοῦσαι προφανεῖς ἰδιοτελεῖς, ἰδεοληπτικάς ἢ καί ἐθνοφυλετικάς σκοπιμότητας θορυβώδεις ἢ καί προκλητικάί ἀντιδράσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἀναφέρονται σκοπίμως **ὄχι βεβαίως εἰς τήν μὴ ἐπιθυμητὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας, ἀλλ' εἰς μόνην τήν δῆθεν ἀντικανονικὴν ἀποδοχὴν ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς ἐκκλησιαστικὴν**

κοινωνίαν τῶν ἀκρίτως ἀφορισθέντων ὡς μὴ ἀποδεχομένων τοὺς ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἐπιβληθέντας εἰς τὴν Οὐκρανίαν ρωσοφίλους ἀρχιερεῖς. Ἡ συνήθως λοιπὸν προβαλλομένη δὴθεν ἀντικανονικότης τῆς ἀποδοχῆς εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τοῦ ἀσκήσαντος τό κανονικόν δικαίωμα τοῦ Ἐκκλήτου, ἤτοι τοῦ ἡγέτου τῶν ἀποσχισθέντων καὶ ἀκρίτως καθαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας πρώην Μητροπολίτου Κιέβου Φιλαρέτου (1992), διὰ τοὺς εἰς πάντας μάλιστα γνωστοὺς λόγους, εἶναι ὄχι μόνον κανονικῶς ἀβάσιμος, ἀλλὰ καὶ προφανῶς ἐσφαλμένη. Πράγματι, χρησιμοποιεῖ ἀκρίτως ἀσχέτους πρὸς τό συγκεκριμένον θέμα ἰ. κανόνας (5 τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, 2 καὶ 4 τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας) διὰ νά ὑποστηριχθῇ ἐσφαλμένως, ὅτι δὴθεν ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μόσχας καταδικασθεὶς Φιλάρετος ἦτο δὴθεν κανονικῶς δυνατὸν μόνον ὑπ'αὐτοῦ νά γίνῃ δεκτός εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἤτοι ὄχι προφανῶς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Ἡ αὐθαίρετος ὁμως χρηστικὴ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων 2 καὶ 4 τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας (341) εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κρίσεως τοῦ φωτιστοῦ τῶν Ρώσων ἀγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ (1470-1551), ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη ἀδίκως ὑπὸ τοῦ ἰωσηφίτου μητροπολίτου Μόσχας Δανιήλ (1521-39) εἰς ἰσόβιον κάθειρξιν καὶ ἀκοινωνησίαν (1525), ὑπὸ τὴν πίεσιν μάλιστα τῶν πλουτομανῶν Ἰωσηφιτῶν μοναχῶν τῆς πλουσίας Μονῆς Βολοκολάμσκ, τόσον διὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέων ἰδεῶν εἰς τὴν ἀσκητικὴν πνευματικότητα, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὑποστήριξιν τῶν διωκομένων ὑπὸ τῶν Ἰωσηφιτῶν ἀκτημόνων Ζαβολγείων ἀναχωρητῶν καὶ ἐρημιτῶν. Οὕτως, ἐξέτισε τὴν βαρυτάτην ἄδικον ἀντικανονικὴν ποινὴν εἰς τὴν Μονὴν Βολοκολάμσκ (1525-31) καὶ εἰς τὴν Μονὴν Ὀτροτσου τοῦ Τβέρ (1531-51), διότι οἱ διάδοχοι τοῦ ἐκθρονισθέντος Δανιήλ μητροπολίται Ἰωάσαφ (1529-42) καὶ Μακάριος (1442-63), καίτοι ἦσαν θαυμασταὶ τοῦ φωτιστοῦ τῶν Ρώσων, δέν ἤσαν τὴν ἄδικον ποινὴν, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐκκλήσεις τῶν Πατριαρχῶν Κων-πόλεως Διονυσίου Β΄ (1546-55), Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ τοῦ Πάνυ (1485-1565) καὶ Ἱεροσολύμων Γερμανοῦ (1537-79), λόγῳ τῆς προφανῶς ἐσφαλμένης ἐρμηνείας τῶν κανόνων 2 καὶ 4 τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας, καθ' ἣν ἡ ποινὴ καταδικασθέντος δύναται νά ἀρθῇ μόνον ὑπὸ τοῦ ἐπιβαλόντος αὐτὴν, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπιβαλὼν αὐτὴν εἶχεν ἤδη ἀποθάνει (Β. Ι. Φειδᾶ, Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ρωσσίας, Ἀθῆναι 2005⁵, 252-260).

Ἡ ἐρμηνεία ὁμως αὐτή εἶναι κανονικῶς ἀβάσιμος καί προφανῶς ἐσφαλμένη, διότι οἱ συγκεκριμένοι ἰ. κανόνες οὐδόλως ἀποκλείουν τήν προσφυγήν τῶν καταδικασθέντων ἐπισκόπων εἰς μίαν Μείζονα Σύνοδον, ὡς ὀρίζεται ρητῶς ὑπό τῶν κανόνων 12 καί 14 τῆς αὐτῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας, καί 3, 4 καί 5 τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς κ.ἄ.). Ἄλλωστε, θεμελιώδης ἀρχή τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου ἦτο ὅτι **«μία κρίσις οὐδεμία κρίσις»** διά πάντα ἐγκαλούμενον ρωμαῖον πολίτην, διό καί ἡ ἀρχή αὐτή ἴσχυε καί εἰς τήν ἀπονομήν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης. Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, καθιερώθη κανονικῶς τό δικαίωμα ἀσκήσεως Ἐκκλήτου ὑπό τῶν καταδικασθέντων ὑπό ἐπισκόπου ἢ συνοδικῶς εἰς τήν Ἐπαρχιακήν ἢ καί εἰς τήν Μείζονα Σύνοδον ἐκάστης Διοικήσεως ἢ εἰς τόν Θρόνον τῆς Κων-πόλεως (καν. 6 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, 9 καί 17 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου κ.ἄ.). Συνεπῶς, ἡ ὁποιαδήποτε ἀμφισβήτησις τοῦ καθιερωμένου κανονικοῦ δικαίωματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου νά ἀποδεχθῆ μόνον αὐτός τό κανονικῶς ἀσκηθέν ὑπό τοῦ Φιλαρέτου Ἐκκλήτου εἶναι προφανῶς ἐσφαλμένη, ὄχι μόνον διότι **δέν εἶναι κανονικῶς ὀρθόν τό πλασματικόν ἐπιχείρημα**, ἤτοι ὅτι **δῆθεν μόνον ὁ καταδικάσας δύναται νά ἀποδεχθῆ εἰς κοινωνίαν τόν ὑπ' αὐτοῦ καταδικασθέντα**, διό καί οὐδέποτε ἐφηρμόσθη, ἀλλά καί διότι, **διά τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν δικαιοσύνην ἐνός δευτεροβαθμίου συνοδικοῦ ὄργανου κρίσεως ὄλων τῶν πρωτοβαθμίως καταδικασθέντων**, ἦτο πλέον κανονικῶς ἀδύνατον νά ἐφαρμοσθῆ τό ἐπιχείρημα αὐτό εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν προᾶξιν.

Ἡ συνήθης λοιπόν ἐπίκλησις ὑπό τῶν ἐκπροσώπων ὀρισμένων αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τοῦ πλασματικοῦ αὐτοῦ ἐπιχειρήματος ὑπηρετεῖ πάντοτε σαφῶς ξένας πρὸς τήν ἀποστολήν τῆς Ἐκκλησίας σκοπιμότητας ἢ ἐπιδιώξεις, ἀλλ' ὁμως ὄχι καί τήν καθιερωμένην κανονικὴν τάξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Βεβαίως, οἱ ἔχοντες συγκεκριμένους ἰδιοτελεῖς λόγους ἐμμένουν εἰς τό πλασματικόν αὐτό πρόσχημα, ἀλλ' ὁμως χωρίς νά ἀναφέρουν, ὡς θά ἔδει, καί τούς γνωστούς ἄλλωστε εἰς πάντα ἀληθεῖς λόγους τῆς ἀποσχίσεως αὐτῆς, διό καί προβάλλουν σκοπίμως εἰς τήν ἀποκατάστασιν εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν κοινωνίαν μόνον τῶν ἀποσχισθέντων ἀρχιερέων, ἀλλ' ὄχι καί τῶν ἀποσχισθέντων ἐκ τῶν ρωσσοφίλων ἀρχιερέων δεκάδων ἑκατομμυρίων ὀρθοδόξων οὐκρανῶν. Πράγματι, τηροῦν περιέργως αἰδήμονα σιγὴν τόσον διά τήν συντριπτικήν πλειοψηφίαν τῶν

ἀπορριπτόντων τήν οίανδήποτε σχέσιν πρός τό Πατριαρχεῖον Μόσχας ὀρθοδόξων οὐκρανῶν, ὅσον καί διά τήν μεθοδευμένην ἤ καί συστηματικήν πλέον προσπάθειαν αὐτοῦ, ἰδίᾳ κατά τάς δύο τελευταίας δεκαετίαις, *διά τήν ἐπιβολήν εἰς τήν Οὐκρανίαν μόνον ρωσοφίλων ἐπισκόπων καί τήν ἐκ τῶν ἔσω ὑποταγῆν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας εἰς τήν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ.*

Προφανῶς, ἡ παραδοσιακή ἐπιλογή τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας εἰς παλαιότερας σχετικές περιπτώσεις ἐφηρμόσθη προκλητικῶς *διά τῆς αὐθαίρετου ἐπιβολῆς πολλῶν ρωσοφίλων ἀρχιερέων εἰς τήν Ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας Οὐκρανίας*, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο πλέον ἀπολύτως ἀναγκαία, μετά τήν ἐπίσημον διάλυσιν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως (25 Δεκ. 1991), ὄχι μόνον διά τόν ἄμεσον ἔλεγχον ὑπό τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας καί τῆς Δημοκρατίας τῆς Ρωσίας τῶν ἀντιρρωσικῶν ἀποφάσεων τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς ἤδη αὐτονόμου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, ἀλλά καί διά τήν ἐξουδετέρωσιν τῆς εὐλόγου ἀξιώσεως τῆς εὐαισθήτου ἐθνικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ διά τήν ἄμεσον ἀπόρριψιν πάσης ἐξαρτήσεως τῆς Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας ἐκ τῆς πολιτικῆς ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡγεσίας τῆς Ρωσίας. Εἶναι λοιπόν εὐνόητον, ὅτι αἱ προφανῶς ἰδοτελεῖς καί σαφῶς ἀντικανοναί ἐθνοφυλετικά ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας οὐδέ ποτε ἠδύναντο ποτε καί δέν δύνανται πολλῶ μᾶλλον σήμερον νά ἀγνοήσουν τήν μακροαίωνα καί σαφῶς ἐκπεφρασμένην ἀδιάλλακτον ἀξίωσιν τοῦ εὐλαβοῦς οὐκρανικοῦ λαοῦ διά τήν πλήρη πολιτικήν καί ἐκκλησιαστικήν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, διό καί αἱ θορυβῶδεις ἀντιδράσεις τῶν ἐκπροσώπων αὐτοῦ οὐδεμίαν εὐρίσκουν πλέον ἀπήχησιν εἰς τήν πολιτικήν, τήν ἐκκλησιαστικήν καί τήν πνευματικήν ἡγεσίαν τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ.

Βεβαίως, αἱ ἰδιοτελεῖς ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἦσαν πάντοτε κανονικῶς ἀνέριστοι καί ἐκκλησιαστικῶς ἀπαράδεκτοι, διό καί οὐδέποτε προεβλήθησαν ἐπισήμως ὑπ' αὐτοῦ, διότι πάντες ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων τήν ὀφειλετικήν εὐλογον καί ἀναπόφευκτον ἀντίθεσιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς πᾶσαν αὐθαίρετον ἢ ἀντικανονικήν παραβίασιν τῆς ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καθιερωμένης κανονικῆς τάξεως, ὡς ἠκυρώθησαν, *de facto* πᾶσαι αἱ κατά τήν σταλινικήν περίοδον (1943-53) ἀντικανονικά πράξεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας (Β. Ι. Φειδᾶ, Ἐκκλ. Ἱστορία III, 464-479). Ἐν τούτοις, αἱ αὐθαίρετοι αὐταί ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἐξηγοῦν καί τήν προκλητικήν ὀξύτητα τῶν ἀθεμίτων καί

σπασμωδικῶν ἀντιδράσεων αὐτοῦ ἐναντίον τῆς δικαίας, κανονικῆς καί ὀπωσδήποτε ὀφειλετικῆς ἀποφάσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου **διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς μεγάλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς ἀνεξαρτήτου Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας**, τῶν 45 περίπου ἑκατομμυρίων πιστῶν, τὴν ὁποίαν δέν ἐπιθυμεῖ βεβαίως, διὰ προφανῶς εὐνοήτους λόγους τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας, καίτοι ἐπὶ μίαν πεντακονταετίαν περίπου, ἐκίνει γῆν καί οὐρανόν **διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κανονικὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς αὐτονόμου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Τσεχοσλοβακίας**, τῶν ὀλίγων δεκάδων χιλιάδων ὀρθοδόξων πιστῶν.

Βεβαίως, αἱ προκλητικαὶ ἰδιοτελεῖς, ἐθνοφυλετικαὶ καί ἀντικανονκαὶ ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Οὐκρανίας ἦσαν πλέον *ἰδιαζόντως ἐπικίνδυνοι*, διότι ἠπέιλον ὄχι μόνον τὴν ἐθνικὴν αὐτοσυνειδησίαν τοῦ οὐκρανικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν εἰσέτι τὴν ἀκεραιότητα τῆς χώρας αὐτοῦ, ὡς τοῦτο συνέβη κατὰ τοὺς νεώτερους χρόνους εἰς πάσας σχεδόν τὰς ὑπὸ ρωσικὴν κυριαρχίαν χώρας (**Γεωργίαν, Πολωνίαν, Οὐκρανίαν, Λευκορωσίαν, Μολδαβίαν, Λιθουανίαν** κ.ἄ.). Βεβαίως, αἱ ἀθέμιτοι αὐταὶ καὶ προφανῶς παράλογοι ἀντικανονικαὶ ἀξιώσεις τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας ἀπεδοκιμάσθησαν πάντοτε ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἀγνοήσῃ ἀκριτῶς τὸ κανονικῶς αὐτονόητον πλέον δικαίωμα τῆς μεγάλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς ἀνεξαρτήτου Δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας διὰ τῆς ἐπικλήσεως σχολαίων, πλασματικῶν καὶ ἀβασίμων προσχημάτων πρὸς συγκάλυψιν ἀθεμίτων, ἀντικανονικῶν καὶ ἀπαράδεκτων ἀξιώσεων τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας, διό καὶ θὰ ἀποδοκιμασθοῦν τελικῶς, *θᾶπτον ἢ βράδιον*, καὶ διὰ τὴν ἄκριτον ἀμφισβήτησιν **τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας**.

Συνεπῶς, αἱ ἰδιοτελεῖς αὐταὶ ἀξιώσεις προσέκρουον πάντοτε ὄχι μόνον εἰς τὴν καθιερωμένην κανονικὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θεμελιώδη κανονικὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου τῶν ἤδη καθιερωμένων, ἤτοι διὰ Πατριαρχικῶν Τόμων ἢ Συνοδικῶν Πράξεων, ἑδαφικῶν ὀρίων τῶν πατριαρχικῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν. Οὕτως, ἡ καλλιτέρα δυνατὴ ἐπιλογή τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας θὰ ἦτο ἡ πρόθυμος ἀναγνώρισις τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Οὐκρανίας, ἢ ὁποία θὰ ἦτο πολὺ ἐπωφελὴς καὶ εἰς τὰς

διμερείς σχέσεις αὐτῶν. Οἰαδήποτε λοιπόν ἄλλη κανονικῶς δυνατὴ μεταβολὴ εἰς τὴν ἐδαφικὴν περιγραφὴν τῆς δικαιοδοσίας ἐνός Πατριαρχείου ἢ μιᾶς αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποφασίζεται πάντοτε, κατὰ τὰ κανονικῶς καθιερωμένα εἰς τὴν διαχρονικὴν ἐκκλησιαστικὴν πράξιν, ἤτοι δι' ἀναλόγων «Πατριαρχικῶν Τόμων» ἢ «Συνοδικῶν Πράξεων», ὡς συνέβαινε πάντοτε διὰ τὴν ἴδρυσιν ἢ τὴν κατάργησιν πατριαρχικῶν ἢ αὐτοκεφάλων ἐκκλησιαστικῶν δικαιοδοσιῶν.